

Sp. zn. 3431/2020/VOP/KPV
Č. j. KVOP-39392/2020
Datum 16. září 2020

Vážená paní A.,

dovoluji si Vás vyrozumět, že jsem uzavřel šetření zahájené na základě Vašeho podnětu ve věci postupu České správy sociálního zabezpečení (dále také „ČSSZ“) při rozhodování o uložení povinnosti vrátit přeplatek na důchodu vypláceném paní B., jejíž jste byla opatrovnící.

ČSSZ se nedopustila pochybení, když Vám uložila povinnost vrátit přeplatek na invalidním důchodu vypláceném paní B., který vznikl v důsledku neprávem vyplacených splátek důchodu na účet jmenované po jejím úmrtí. Odpovědnost disponenta s peněžními prostředky na účtu oprávněného za takový přeplatek je objektivní, nezkoumá se zavinění ani okolnosti případu. Byla jste oprávněna disponovat s peněžními prostředky na účtu paní B. v dny, kdy na účet byly připsány splátky důchodu, které z důvodu úmrtí oprávněné již nenáležely, proto jste povinna ČSSZ přeplatek vrátit.

Obrátila jste se na mě s žádostí o prošetření postupu ČSSZ ve věci uložení povinnosti vrátit přeplatek na důchodu. Z rozhodnutí Okresního soud v Trutnově jste byla opatrovnící paní B. a měla jste dispoziční právo k bankovnímu účtu, na který jí ČSSZ poukazovala invalidní důchod. ČSSZ Vám uložila povinnost vrátit přeplatek na důchodu, který vznikl vyplacením důchodu na účet oprávněné až po její smrti.

S rozhodnutím ČSSZ nesouhlasíte. Uvedla jste, že jste neobdržela úmrtní list, neměla jste ani možnost zemřelou po její smrti zastupovat. Dvakrát jste se obrátila na opatrovnické oddělení Okresního soudu v Trutnově, kde jste byla poučena, že pro Vás vše úmrtím paní B. skončilo.

Nejprve shrnu skutečnosti zjištěné z Vašich podkladů a z dokumentů od ČSSZ a poté přistoupím k právnímu zhodnocení a vysvětlení závěrů.

Paní B. byla v roce 2004 rozsudkem Okresního soudu v Trutnově omezena ve způsobilosti k právním úkonům. Rozsudkem téhož soudu z ledna 2017 byla omezena ve svéprávnosti tak, že není schopna činit právní jednání při nakládání s majetkem, jehož hodnota přesahuje částku 1 000 Kč v každém jednotlivém případě a v souhrnu částku 4 000 Kč měsíčně, a dále při udělování informovaného souhlasu s poskytováním zdravotní péče. Rozsudkem ze dne 1. 6. 2017 Vás pak Okresní soud v Trutnově jmenoval opatrovnící paní B., s oprávněním a povinností zastupovat opatrovanku při právních jednáních v rozsahu omezení.

V srpnu 2017 jste se dostavila na OSSZ Trutnov a požádala o zasílání výplaty invalidního důchodu paní B. na bankovní účet, jehož majitelkou byla oprávněná. Od listopadu 2017 pak začala ČSSZ oprávněné vyplácet důchod na účet.

Dne 9. 1. 2019 obdržela ČSSZ úmrtní list paní B. vydaný Městským úřadem Trutnov dne 7. 1. 2019, podle něhož nebylo přesné datum úmrtí zjištěno. Bylo však zřejmé, že dne 7. 1. 2019 již oprávněná nežila, přitom ČSSZ jí dne 9. 1. 2019 poukázala důchod za období od 10. 1. 2019 do 9. 2. 2019 ve výši 10 744 Kč. Dne 15. 1. 2019 proto ČSSZ požádala banku o vrácení uvedené částky. Banka částku vrátila dne 24. 1. 2019, na účet ČSSZ byla připsána dne 25. 1. 2019.

Dne 24. 9. 2019 obdržela ČSSZ úmrtní list paní B. vydaný Městským úřadem Trutnov dne 20. 9. 2019, podle něhož bylo datum úmrtí stanoveno dnem 7. 12. 2018. Poslední výplata důchodu tedy oprávněné náležela za dobu od 10. 11. 2018 do 9. 12. 2018, ČSSZ jí však na účet poukázala ještě dávku za období od 10. 12. 2018 do 9. 1. 2019 ve výši 9 928 Kč. ČSSZ tedy dopisem ze dne 11. 10. 2019 požádala banku o vrácení prosincové splátky. Banka však dne 23. 10. 2019 vrátila jen částku 4 998,81 Kč, zbylou částku 4 929 Kč vrátit nemohla z důvodu nedostatku finančních prostředků na účtu. Z účtu oprávněné nebyl uskutečněn žádný výběr, finanční prostředky byly vyčerpány na základě trvalých příkazů.

Podle sdělení banky ze dne 5. 11. 2019 nebyl ke dni 1. 11. 2019 na účtu paní B. žádný zůstatek a Vy jste k uvedenému datu měla k účtu dispoziční oprávnění.

Rozhodnutím ze dne 13. 11. 2019 Vám ČSSZ uložila povinnost vrátit přeplatek na důchodu v částce 4 929 Kč, a to dle § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb.¹ Proti rozhodnutí jste včas uplatnila námitky. ČSSZ o námitkách rozhodla dne 7. 1. 2020 tak, že změnila ustanovení, podle něhož povinnost vrátit přeplatek uložila – ustanovení § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb. nahradila ustanovením § 64 odst. 6 zákona č. 155/1995 Sb.² Následně jste požádala o možnost hradit přeplatek ve splátkách 400 Kč měsíčně, ČSSZ Vaši žádosti vyhověla.

Podle § 64 odst. 6 zákona č. 155/1995 Sb., ve znění účinném od 1. 2. 2018, má-li právo disponovat s peněžními prostředky na účtu oprávněného, na který je důchod vyplácen, jiná osoba než oprávněný nebo je-li důchod oprávněného vyplácen na účet jeho manžela (manželky), jsou tato jiná osoba nebo manžel (manželka) povinni vrátit plátcí důchodu ty splátky důchodu oprávněného, které nenáležely proto, že oprávněný zemřel přede dnem jejich splatnosti, pokud nedošlo k vrácení těchto splátek plátcí důchodu bankou, u níž je tento účet veden. Není-li této jiné osoby, jsou povinny plátcí důchodu vrátit tyto splátky důchodu postupně manžel (manželka), pokud mu (jí) po zemřelém oprávněném vznikl nárok na vdovecký (vdovský) důchod, a dále děti a rodiče, jestliže žili s oprávněným v době jeho smrti v domácnosti; nelze-li takto vrátit tyto splátky důchodu, považují se tyto splátky důchodu za dluh oprávněného, který se vypořádá v rámci dědictví.³

---

1 Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

2 Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

3 Ustanovení § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, na který původně a chybně odkazovalo rozhodnutí ČSSZ, upravuje odpovědnost příjemce důchodu za neprávem vyplacené částky důchodu.

Odpovědnost za přeplatek je objektivní, jedná se tedy o odpovědnost za výsledek, kdy se nezkoumá zavinění ani okolnosti případu, zákon ani neumožňuje zproštění se odpovědnosti.

Výkladem dotčeného ustanovení se zabývaly i správní soudy, Nejvyšší správní soud dokonce zvažoval argumentaci protiústavnosti. Dospěl k závěru, že v některých případech může být dopad do právní sféry disponenta skutečně tvrdý, ale v obecné rovině je tato norma ústavně konformní. Soud konstatoval, že smyslem a účelem zákonné úpravy je bezpochyby dosažení toho, aby se přeplatek na důchodu vrátil jednoduchým procesním způsobem ČSSZ, která důchodovou dávku vyplatila navzdory tomu, že oprávněný zemřel. Má se tak dít způsobem, který zaručí rychlou návratnost vyplacené dávky. Forma správního řízení je i pro povinné osoby nesrovnatelně levnějším mechanismem než obecně dražší řízení před civilními soudy. Zákonodárce zjevně vycházel z toho, že **právě osoba, která má k účtu oprávněného zemřelého dispoziční právo, je osobou, která obvykle s prostředky na účtu disponuje. Poněvadž se vychází z toho, že tato osoba má nejužší vztah k finančním prostředkům zemřelého, je první, na kom se ČSSZ hojí. Jen pokud taková osoba neexistuje, ČSSZ se může domáhat vyplacení vzniklého a na účet vyplaceného přeplatku po jiných osobách. Zákon současně neklade na ČSSZ povinnost zjišťovat, jak se věci vskutku udály a kdo skutečně částku z účtu vybral.** Podle soudu je nepochybné, že v obvyklých případech dotčené ustanovení minimalizuje počet soudních sporů a slouží k rychlému a efektivnímu uspořádání věci. O protiústavnosti takto nastavené normy proto nelze vůbec hovořit.⁴

Soudy se ale zabývaly také tím, zda postačuje, že disponent měl dispoziční právo v době úmrtí oprávněného příjemce důchodu, nebo zda je rozhodující, že toto právo náleželo v době, kdy byla na účet neprávem vyplacena další důchodová dávka. Závěrem je, že **ČSSZ může požadovat vrácení přeplatku na důchodu po osobě, která byla oprávněna disponovat s peněžními prostředky na účtu zemřelého oprávněného v den, kdy na účet byly tyto prostředky připsány. Nepostačuje tedy, že osoba měla dispoziční právo k účtu v době úmrtí osoby pobírající důchod.** Ratio dotčeného ustanovení totiž spočívá v tom, že povinnost vrátit přeplatek má primárně osoba s dispozičním oprávněním k účtu, neboť se lze domnívat, že právě ona mohla se vzniklým přeplatkem nakládat. Naopak není rozumně odůvodněno nárokovat vrácení přeplatku na důchodu po osobě, která sice měla ke dni úmrtí majitele účtu dispoziční oprávnění k němu, ale v době, kdy byla na účet zemřelého neprávem vyplacena další částka, takže vznikl přeplatek na důchodu, již dispoziční oprávnění neměla (protože je např. sama v bance zrušila). Taková osoba v době vzniku přeplatku již nebyla držitelem oprávnění disponovat s peněžními prostředky na účtu, a nelze tak vůči ní legitimně dovozovat, že s přeplatkem mohla nakládat.⁵

Dle potvrzení banky jste ještě ke dni 1. 11. 2019 byla osobou s dispozičním oprávněním k účtu paní B. Ve dnech splatnosti splátek invalidního důchodu za prosinec 2018 a leden 2019, které již z důvodu úmrtí paní B. nenáležely, jste tedy měla právo disponovat

4 Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 3. 4. 2014, č. j. 10 Ads 58/2014-35.

5 Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 27. 6. 2016, č. j. 43 Ad 6/2014-28. Rozsudek byl potvrzen rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 26. 7. 2017, č. j. 3 Ads 165/2016-21.

s finančními prostředky na jejím účtu. Podle zákona jste proto povinna vrátit ČSSZ tu částku přeplatku na důchodu, kterou nevrátila ČSSZ banka. Vaše odpovědnost za přeplatek je objektivní, to znamená, že se nezkoumá a neprokazuje zavinění. Nejedná se o odpovědnost za protiprávní jednání, ale za škodlivý následek. Odpovědnost ze přeplatek nesete, i když jste situaci nezavinila. Nejsou podstatné okolnosti případu, tedy ani fakt, že jste neměla k dispozici úmrtní list paní B., jak zdůrazňujete. Tato skutečnost nemá na posouzení případu žádný vliv. Teprve v případě, že byste dispoziční právo k účtu paní B. neměla, byl by povinen přeplatek ČSSZ vrátit manžel s nárokem na vdovský důchod po zemřelé, a dále pak děti a rodiče, jestliže žili s oprávněnou v době její smrti v domácnosti. A pokud by nebylo možné vrátit splátky důchodu popsáním způsobem, prostřednictvím uvedených osob, vypořádal by se přeplatek jako dluh paní B. v rámci dědictví.

Jsem si vědom toho, že rozhodnutí ČSSZ je pro Vás nepříznivé. ČSSZ ale tím, že Vám uložila povinnost vrátit přeplatek, který nemohla vrátit banka, nepochybně, postupovala zcela v souladu se zákonem. Šetření proto končím dle § 17 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

S pozdravem

JUDr. Stanislav Křeček
veřejný ochránce práv